

Filosofie a svět (skutečnost)

Pro filosofii zajisté platí, že žádné myšlení, žádná pojmovost (ani ta v budoucnosti snad vylepšená) na nápravu všech nepravostí nestačí a nemůže stačit. To je známo ostatně už z bible: žádný člověk, „pečlivě mysle, nepřidá ku postavě své loket jeden“ (Mt 6,27; Lk 12,25)), jenže tomu musíme správně rozumět: v žádném případě to neznámá, že na myšlení a dokonce na pečlivosti v myšlení nezáleží. Samotným myšlením nelze nic napravovat, ale ani bez myšlení, a zvláště bez velmi pečlivého myšlení není žádná skutečná, opravdová náprava možná. Je však zapotřebí si uvědomit, že tu jde vždycky o dvojí: jednak jde o nápravu našeho myšlení skutečnosti (tj. našich pojetí, našeho porozumění, našich myšlenkových konstrukcí, jimiž se pokoušíme skutečnost uchopit a pochopit), jednak o nápravu skutečnosti samé (přesněji: konkrétních skutečností samých). A pokud jde o ten druhý případ, zase musíme rozlišovat, jde-li u nápravu podle našich vlastních hledisek a měřítek, anebo o nápravu prostě daného stavu věcí tak, aby to, jaké to je, více odpovídalo tomu, jaké by to mělo být, a to nikoli jen podle našich soukromých či subjektivních, až už vůbec ne svévolných přání. A právě zde se ukazuje ona mimořádná důležitost správného myšlení a správného chápání věcí kolem nás i nás samých. Naše myšlení totiž nekopíruje jen danou skutečnost, není jejím pouhým „odrazem“, myšlenkovým zpodobněním a vykreslením, zejména pak se na něco takového nemá a nesmí omezovat. Každé myšlení, které chce poznávat skutečnost, se musí pokoušet ji poznávat „pravě“, „opravdově“, „vpravdě“, tj. ve světle pravdy; a pravda (pravdivost našich poznatků) nespočívá v nějakém pouhém „krytí“ či „shodě“ s prostou skutečností, nýbrž zejména v porozumění a pochopení „místa“ a „významu“ poznatého (poznávaného) v širších kontextech. A zase je důležité připomenout: ty širší kontexty nejsou pouze dány vnějšími okolnostmi, byť sebe dalekosáhlejšími, nýbrž nutně a podstatně k nim náleží také vztahy a souvislosti „vnitřní“, nepředmětné. Jakkoli rozsáhle a do detailů poznávaná „skutečnost“, zbavená souvislostí s jinými skutečnostmi, se už tímto vykrojením a osamocněním (izolováním) stává pouhou abstrakcí, neboť skutečnost a vůbec svět je založen nikoli na „danostech“, na nějakých posledních „elementech“, byť chápaných jako „pravá jsoucna“, nýbrž na jejich reaktivitě, tj. na tom, jak na sebe vzájemně reagují, ale také na jejich schopnosti poskytovat průchod „pravému“, tj. tomu, co „má být“, do již etablované, „dané“ kontextury všeho toho, co tu v určité situaci a chvíli „zbývá“ z již proběhlých, minulých dějů a procesů.

(Písek, 091119-3.)